

Evaluation of stabilization programs implemented in Turkey from the economic aspects

Adnan Çalışkan¹ 

¹ Bandırma Onyedi Eylül University, Bandırma Vocational School, Balıkesir, Türkiye.

ABSTRACT

Every economy has basic macroeconomic objectives such as price stability, economic growth and development, full employment and ensuring a balance of external payments. Countries experience some macroeconomic instability due to incorrect economic policies, political instability, and developments in the world economy. Turkey has also experienced some instability since the establishment of the republic and has implemented some stabilization programs to stabilize the economy. In this study, the stabilization programs of 4 August 1958, 10 August 1970, 24 January 1980 and 5 April 1994, implemented in Turkey between 1950 and 2000, were examined by comparative analysis method. While examining the stabilization programs implemented in Turkey, researchers determined the economic situation before the decisions, and then economic effects and consequences of the decisions taken in the stabilization programs were evaluated. The aim of the study is to examine the effects of implemented stabilization programs on the macroeconomic aggregates. The data used in the study were taken from the Turkish Statistical Institute (TUIK) database. The study showed that the implemented stabilization programs were successful in increasing economic growth in the long term, but failed to prevent inflation. In addition, the devaluation decisions taken were insufficient to close the current account deficit.

KEYWORDS

Economy of Türkiye, stability program, inflation.

Introduction

During periods of economic instability characterized by inflation, unemployment, and balance of payments deficits, countries typically implement various stabilization policies. The primary goal of these policies is to restore macroeconomic equilibrium and bring about economic stability.

Since 1946, Turkey has experienced several episodes of balance of payments and currency crises, as well as financial and real sector crises. In response to these periods of instability, stabilization programs—often supported by the International Monetary Fund (IMF)—have been implemented. Particularly during times of economic disequilibrium, Turkey has adopted stabilization programs either directly proposed by or approved by the IMF (Turan, 2011, p. 57).

For stabilization programs to be successful, it is essential to first accurately identify the underlying causes of instability. The measures to be taken must be approached holistically and implemented promptly and decisively, without compromise. When the stabilization programs applied in Turkey are examined from this perspective, it can be stated that the identification of the causes of economic instability, and the measures needed to address them have generally been successful (Köse, 2002, p. 126). However, it cannot be said that the programs were implemented consistently or without concessions.

Due to structural imbalances in its economy, Turkey has faced several financial crises. The crisis prior to 1980 was characterized by a contraction in imports due to declining foreign exchange reserves, which led to price controls and a drop in growth rates. Turkey encountered a financial crisis for the first time following its transition toward economic liberalization. One of the key drivers of decisions taken during the financial liberalization process was the need to ensure the sustainable financing of growing public deficits. In pursuit of this goal, new borrowing instruments were issued to cover the government's increasingly burdensome interest payments. This process can be described as being driven by short-term foreign capital inflows, which were stimulated by a high real interest rate and low real exchange rate mechanism (Akdoğan, 2012, p. 189).

One of the main reasons for the recurring crises in Turkey—especially since 1980—has been the persistence of politically motivated and often flawed policy decisions, which has kept the pathway to crisis open. Macroeconomic imbalances have subsequently been addressed through stabilization programs that often came at a high cost. Considering that alternative economic models were experimented with in Turkey during the same periods, it can be argued that the concept of a liberal economy extends beyond purely economic dimensions to include aspects of the legal system, social structure, and cultural perceptions as well (Bildirici & Aytekin, 2015, p. 446).

Indicators such as inflation, unemployment, budget balance, economic growth, current account balance, interest expenditures, and borrowing requirements provide key insights into the overall economic situation. These indicators not only reveal the effectiveness of existing economic policies but also offer alternatives for the design and composition of future policy frameworks (İnan, 2019, p. 621).

This study begins with a review of the literature and establishes a conceptual framework for stabilization programs. It then focuses on the stabilization programs implemented in Turkey and presents a comparative analysis. The final section includes the conclusion and policy recommendations. A limitation of this study is that it does not cover macroeconomic data from the 1950s, focusing instead on the period beginning in 1970.

Related literature

In his study, Gündüz (1999) focused on the stabilization policies implemented in Turkey after 1980 and the resulting structural changes in the economy. The study emphasized that for a stabilization program to be successful, it must be embraced by the public. It was highlighted that this requires clearly defined objectives and a consistent strategy aligned with the goals. The study concluded that the April 5th decisions failed to solve the inflation problem.

Köse (2002) compared the stabilization programs of January 24 and April 5 in his research. He noted that the structural differences in the economy prior to each crisis led to different stabilization approaches. Additionally, the decisions taken were evaluated from both administrative and legal perspectives. The study emphasized that for stabilization programs to be successful, the root causes of economic crises must first be correctly identified, and appropriate measures must be implemented through a holistic, timely, and determined approach. The study concluded that the program was successful in identifying the causes of the crisis and the necessary measures to address them.

Karaçor and Alptekin (2006) analyzed the Turkish economy through trend analysis within the framework of post-1980 stabilization policies. The parameters used included inflation, unemployment, national income, borrowing, economic growth, the ratio of exports to imports, budget deficit/GDP, current account balance/GDP, oil prices, and tax revenues. The trend analysis emphasized that sustainable economic stability could be achieved only by overcoming

the structural vulnerabilities of the economy. The study stressed the importance of consistent implementation of structural reforms and economic policies.

In his study, Alptekin (2009) examined the effects of IMF-supported stabilization policies on the Turkish economy. It was concluded that aside from preventing a rapid rise in the exchange rate, the program failed to achieve its intended objectives. The study pointed out that economic growth declined during the program and the problem of high and chronic inflation remained unresolved.

Firat (2009) evaluated three major economic crises in Turkey after 1980 and their outcomes. The analysis underlined the need for timely implementation of IMF-supported stabilization programs to prevent instability. The study emphasized the strong relationship between stabilization policies and IMF-backed programs. It concluded that while these programs yielded partial short-term success, they were not successful in the long run.

Karagöz and Ergün (2010) investigated the sources of economic instability in Turkey using the cointegrated regression method. Inflation was used as a proxy for economic instability, while output level, money supply, interest rate, and real exchange rate were the explanatory variables. The analysis revealed that output level, money supply, and interest rate significantly affected inflation and, therefore economic stability, whereas the real exchange rate was not significantly related to economic stability.

Karabıyık and Uçar (2010) assessed the economic outcomes of stabilization programs implemented in Turkey since 1980. The study pointed out that IMF-supported programs contributed to the liberalization of the economy and structurally altered the state's role in economic life. It was emphasized that the trade openness ratio (exports + imports/GDP) rose from 15% in 1980 to around 50% in recent years, and the export-to-import coverage ratio reached 60%. Additionally, the increasing share of the private sector in fixed capital investments and the declining share of the public sector were considered key indicators of structural transformation in the economy.

In his study, Gaytancıoğlu (2010) evaluated the results of the post-1994 crisis stabilization program within the framework of macroeconomic indicators and in light of Rational Expectations Theory. He concluded that the program failed due to the lack of a clearly defined framework and a general lack of in those implementing the program.

Doruk and Yavuz (2018) examined the effects of post-1980 stabilization policies on economic growth in Turkey using an interrupted time series analysis. The method was highlighted for its advantage in testing both short-term and long-term effects of the policies. The econometric analysis concluded that the stabilization policies implemented in Turkey had a positive long-term impact on economic growth.

Engin (2022) focused on the stabilization decisions of January 24, 1980, and April 5, 1994. The study compared the state of the economy before and after the implementation of these programs. It was concluded that although the 1980 decisions partially resolved the balance of payments issue, they exacerbated income inequality, disrupted public finance balances, and led to speculative fluctuations in foreign capital. Regarding the 1994 decisions, it was emphasized that the economy was once again caught in a spiral of high interest rates and exchange rates differentials.

Conceptual framework

Stabilization policies are vital tools for promoting stable economic growth by reducing macroeconomic imbalances in developing countries. Since the problems experienced by each country differ, stabilization policies must be implemented with varying priorities and tools. Despite being based on trade and financial market regulations or the structural transformation of the economy, the common objective of stabilization policies is to ensure economic growth.

These policies are particularly significant for fostering economic development in developing countries (Doruk & Yavuz, 2018, p. 2257). As such, stabilization tools may assist developing economies in achieving greater stability and converging with more developed economies.

Stabilization programs implemented during periods of economic crisis aim to eliminate the crisis's adverse effects and to restore economic balances. One such approach, orthodox stabilization programs, seek to control inflation by applying contractionary monetary and fiscal policies to reduce aggregate demand. In contrast, heterodox stabilization programs aim to reduce inflation quickly and permanently in economies suffering from high and chronic inflation by combining contractionary fiscal and monetary policies with price and wage controls (Darıcan, 2013, p. 45).

Stabilization policies represent a comprehensive set of economic measures aimed at correcting imbalances in the economy and achieving macroeconomic goals. These policies focus on achieving a sustainable improvement in the balance of payments, reducing the inflation rate, and lowering unemployment. Therefore, when deviations appear in economic indicators, policy interventions aimed at correcting these deviations are considered integral components of stabilization strategies. The main goal is to create a sustainable economic structure characterized by full employment and price stability by minimizing the effects of economic fluctuations (Karabıyık & Uçar, 2010, p. 39).

One of the significant challenges in the implementation of stabilization policies is the uncertainty regarding how quickly and to what extent monetary, fiscal, and exchange rate policies affect aggregate demand. Furthermore, the effectiveness of these policies is time-sensitive and heavily influenced by the expectations of economic agents (Güney, 2006, p. 25).

For stabilization programs to succeed, there must be no deviations during implementation, public support must be secured, and the programs must be introduced in a manner that inspires confidence. If these conditions are not met, the desired outcomes are unlikely to be achieved (Gündüz, 1999, p. 277). It can be argued that the success of stabilization policies depends on the simultaneous attainment of both economic and political stability.

Stabilization programs implemented in Türkiye

To overcome the economic crises experienced in Turkey, numerous stabilization programs have been implemented with the support and policies of the International Monetary Fund (IMF). The Turkish economy faced four major periods of foreign exchange shortages and balance of payments crises encompassing the years 1958, 1970, 1980, and 1994, during which IMF-supported stabilization programs were adopted to address instability (Vural, 2000, p. 185).

The economic instability observed in Turkey can be attributed to the close relationship between economic and the political-social structures, affecting not only internal economic dynamics but also political and social factors. The Turkish economy has experienced periods of instability influenced by both internal and external factors (Karagöz & Ergün, 2010, p. 171).

During the 1970s, Turkey faced consecutive economic crises, and before the macroeconomic effects of the implemented stabilization programs were fully realized, the country confronted another crisis in 1980. Although the January 24 decisions initially yielded positive outcomes, a new crisis emerged in 1994. To mitigate the effects of this crisis, new stabilization measures, known as the April 5 Decisions, were adopted on April 5, 1994 (Darıcan, 2013, p. 43). This section focuses on the IMF-supported stabilization programs implemented on August 4, 1958; August 10, 1970; January 24, 1980; and April 5, 1994.

August 4, 1958 stabilization decisions

The Democratic Party, which came to power in 1950, pursued liberal policies and adopted an agriculture-based economic growth model. Positive factors such as favorable climatic

conditions, financial aid under the Marshall Plan, expansion of agricultural lands, and mobilization of idle funds contributed to rising growth rates in the early years. However, following trade liberalization from 1952 onwards, the foreign trade deficit increased. In 1954, adverse climatic changes, reduction in foreign aid, and the reversal of previous positive factors led to rising inflation rates, declining growth rates, and foreign exchange shortages. Although measures taken to overcome this instability led to improvements in macroeconomic indicators, structural problems in the economy remained unresolved. The policies applied caused price increases, and from 1957 onwards, sharp declines in growth rates fueled expectations of devaluation. The worsening economic conditions necessitated the adoption of the August 4, 1958 stabilization decisions (Yazıcıoğlu, 2014, p. 253).

Despite significant monetary restrictions and a high-rate devaluation, implemented under what is regarded as the first stand-by agreement between Turkey and the IMF on August 4, 1958, the targeted goals were not achieved. The devaluation increased prices of imported goods, while price increases in public enterprises caused by the cost hikes led to further price inflation (Alptekin, 2009, p. 476).

Key regulations under the IMF-supported stabilization program included:

- Increasing the dollar exchange rate from 2,8 TL to 9 TL;
- Limiting public expenditures to balance the budget;
- Increasing prices of state economic enterprises (SEEs) products;
- Liberalizing foreign trade;
- Restricting emission volumes;
- Prioritizing imports of raw materials and intermediate goods;
- Securing new credits totaling 359 million USD from the IMF, the USA, and the Organization for European Economic Cooperation (OEEC) (Yazıcıoğlu, 2014, p. 254).

From 1950 onwards, Turkey followed a liberal foreign trade policy that largely deregulated imports until 1953. Rapid increases in demand for imported goods, depletion of existing foreign exchange and gold reserves, and a contraction in exports led to abandoning the liberal trade policy. In 1958, stabilization decisions were made to control imports due to the growing trade deficit. The devaluation increased imported goods, prices and reduced production in import-dependent sectors. Simultaneously, credit restrictions caused unemployment to become the most pressing socioeconomic issue. Although some legal regulations were enacted, the desired level of foreign capital inflow, which underpinned the Democratic Party's outward orientation, was not realized. Structural transformations in the economy and the liberal economic approach were defining features of the Democratic Party era (Takım, 2012, p. 182). Despite the primary aim of the stabilization decisions being to curb inflation, inflation was not successfully reduced.

August 10, 1970 stabilization decisions

After 1960, Turkey pursued an import substitution industrialization policy, with tight foreign exchange controls and significant restrictions on capital movements between 1960 and 1970. Worker remittances declined during this period, and the Turkish lira appreciated substantially (Vural, 2000, p. 188). The August 10, 1970 stabilization decisions were adopted due to rising prices, trade deficits, budget deficits, and increases in money supply. These decisions were orthodox in nature, encompassing monetary and fiscal policies (Demircan & Ener, 2003, p. 93).

Some measures implemented under the stabilization program included:

- A 67% devaluation, raising the dollar exchange rate from 9 TL to 15 TL;
- Increased taxes;
- Wage and salary freezes;
- Price increases in state economic enterprises products;
- Reduction of import guarantee ratios to ease supply constraints;

- Relaxation of quantitative restrictions.

Following implementation, significant progress was achieved in foreign resource mobilization, with increases in worker remittances and merchandise exports. The balance of payments yielded a surplus for the first time in 1973. This positive trend continued in subsequent years, enabling the achievement of economic growth targets set in development plans. Inflation averaged 18% between 1971 and 1977. However, the 1974 international oil crisis curtailed these positive developments (Yazıcıoğlu, 2014, p. 256).

The 1970s in Turkey are often referred to as the IMF years. Between 1970 and 1977, thirteen small-scale devaluations were carried out at the IMF's request. The 1970 stabilization decisions raised the dollar exchange rate from 9 to 15 lira. In July 1979, Turkey negotiated a new stand-by agreement with the IMF, obtaining a loan of 250 million SDR (Turan, 2011, p. 64).

While the 1970 devaluation had a positive effect on foreign trade, structural deficiencies in the economy, dependence on imported raw materials, and financial resources, and external shocks negatively impacted macroeconomic balances. Notably, sharp increases in oil prices first affected input costs and then the overall price level. The Cyprus Peace Operation led to increased defense expenditures, adding to budgetary burdens. Economic downturns in trade partner countries reduced exports and worker remittances abroad, adversely affecting net factor income from abroad. Fundamentally, the economy's external dependency during the pre-1980 period led to a balance of payments crisis (Engin, 2022, p. 1181).

Table 1 presents Turkey's macroeconomic indicators between 1970 and 1976.

Table 1 Macroeconomic indicators of Turkey (1970-1976)

Year	Inflation Rate (%)	Growth Rate (%)	Unemployment Rate (%)	Foreign Trade Balance (Thousand USD)	Export to Import Ratio (%)
1970	8,1	4,4	6,4	- 359 128	62,1
1971	16,5	7,0	6,8	- 494 239	57,8
1972	13,7	9,2	6,3	- 677 581	56,6
1973	16,0	4,9	6,8	- 769 133	63,1
1974	18,6	3,3	7,3	-2 245 319	40,6
1975	19,8	6,1	7,6	-3 337 483	29,6
1976	16,4	9,0	9,0	-3 168 433	38,2

Source: Compiled from Turkish Statistical Institute (TÜİK) data.

As observed in Table 1, the inflation rate rose from 8.1% in 1970 to 16.4% in 1976, while the unemployment rate increased from 6.4% to 9.0% during the same period. Additionally, the foreign trade deficit continued to widen. The export to import coverage ratio declined from 62.1% to 38.2%. The rising inflation increased the cost of living and decreased public welfare. These adverse macroeconomic indicators placed the Turkish economy in a difficult position. The implemented stabilization decisions could not be fully applied, partly due to the rapidly escalating political instability (Yazıcıoğlu, 2014, p. 257).

January 24, 1980 stabilization decisions

It is necessary to assess the economic situation of Turkey before the January 24, 1980 decisions. Prior to 1980, the Turkish economy had a relatively closed structure with an import substitution industrialization strategy. Despite protectionist policies, domestic industry could not reach a competitive level globally (Alpay & Alkin, 2020, p. 155). Entering 1980, the export to import coverage ratio had declined significantly, savings and investment relationships were nearly broken, the budget deficit had also increased, and inflation had risen rapidly. The current account deficit was financed mainly by foreign direct investment and new reserves, leading to increased external debt and reduced convertible foreign exchange reserves (Telli, 2015, p. 32).

In 1980, social, political, and economic instability were experienced, and the January 24 decisions were taken to restore economic stability. These IMF-supported decisions aimed to

limit state intervention in the economy, enabling a free-market system, liberalizing foreign trade, to integrate with world economies, and increasing savings, investment, production, and employment. Subsequent stabilization programs continued this process (Karabıyık & Uçar, 2010, p. 46). Turkey abandoned the import substitution industrialization strategy and adopted an export-oriented industrialization approach after 1980.

Some of the measures implemented with the January 24 program included:

- Devaluation of the dollar exchange rate from 47,1 TL to 70 TL.
- Liberalization of foreign exchange transactions.
- Allowing prices to be determined by market conditions.
- Privatization efforts to reduce the size of the public sector.
- New regulations to encourage foreign investment.
- Liberalization of foreign trade (Yazıcıoğlu, 2014, p. 258).

The aim was to create competition in production and improve resource efficiency. Measures included reducing the public sector's share, encouraging the private sector, liberalizing foreign trade and exchange regimes, diversifying financial instruments in capital markets, fostering competition in banking, and implementing positive real interest rates (Köse, 2002, p. 119).

Table 2 Macroeconomic indicators of Turkey (1977-1984)

Year	Inflation Rate (%)	Growth Rate (%)	Unemployment Rate (%)	Foreign Trade Balance (Thousand USD)	Export to Import Ratio (%)
1977	28,0	3,0	10,0	-4 043 252	30,2
1978	47,2	1,2	10,1	-2 310 862	49,8
1979	56,8	-0,5	8,9	-2 808 236	44,6
1980	115,6	-2,8	11,6	-4 999 242	36,8
1981	33,9	4,8	11,6	-4 230 439	52,6
1982	21,9	3,1	11,7	-3 096 692	65,0
1983	37,1	4,2	12,1	-3 507 168	62,0
1984	49,7	7,1	11,8	-3 623 429	66,3

Source: Compiled from Turkish Statistical Institute (TÜİK) data.

Table 2 presents macroeconomic data from before and after the January 24, 1980 decisions, allowing the assessment of the program's effectiveness. Inflation, which had reached 115.6% in 1980 before the program, dropped to 33.9% in 1981 and 21.9% in 1982, though it rose again to 49.7% in 1984. The export to import coverage ratio improved from 36.8% in 1980 to 66.3% in 1984. The foreign trade deficit also declined after the stabilization decisions. Thus, the January 24 program was successful in improving the export-import ratio and reducing the trade deficit.

Following the program, a high devaluation was implemented to close the foreign trade deficit. This devaluation facilitated the achievement of foreign trade targets, and the economy entered a period of growth and revival (Karagöz & Ergün, 2010, p. 171).

The January 24 decisions aimed to establish an export-oriented industrialization strategy, create an open economy, reduce inflation through tight monetary policy, and cover external deficits through borrowing (Fidan, 2009, p. 504).

This export-oriented industrialization strategy post-1980, represents a significant structural transformation for Turkey, transitioning from import substitution to export promotion industrialization (Telli, 2015, p. 32).

While the January 24 decisions reinforced economic liberalism, the size of the state paradoxically increased despite expectations of private sector growth, leading to decreased savings (Alpay & Alkin, 2020, p. 162).

The program liberalized foreign trade, exchange rate, foreign capital, and interest rate policies. Foreign investment inflows were facilitated, daily exchange rates were introduced, and imports

were partially liberalized. Despite initial success, the program eventually resulted in economic crises (Fırat, 2009, p. 504).

April 5, 1994 decisions

The 1990s saw the growth of economic institutions established in the previous decade. However, Turkey struggled with high and chronic inflation and unbalanced growth. Public finance has faced crises, originating from increasing deficits in public institutions. Initially manageable, these deficits became unsustainable over time, increasing public borrowing needs and financial pressures on money and capital markets. Domestic savings were largely used to finance these deficits, resulting in unsustainable public debt (Gaytancıoğlu, 2010, p. 142).

Following the full liberalization of capital movements in 1989, Turkey integrated with international markets. Between 1990 and 1993, public borrowing needs were mostly met domestically, pushing up real interest rates. The economic crisis, known as the domestic public debt crisis, broke out in 1994 and was addressed by stabilization measures called the April 5 decisions. However, due to inadequate implementation, permanent success in controlling inflation and sustainable growth was not achieved (Güney, 2006, p. 36).

The April 5 decisions included fine-tuning policies to monitor and control rapidly moving short-term international capital flows affecting the Turkish economy (Köse, 2002, p. 119).

These decisions aimed at short-term inflation reduction, exchange rate stability, and medium-term resolution of high public and external deficits to stabilize financial markets, ultimately targeting sustainable long-term growth (Akdoğu, 2012, p. 196).

Initial positive results were not sustained long-term. Structural reforms and fiscal discipline fell short, and budget deficits increased (Karaçor & Alptekin, 2006, p. 312).

One of the main objectives — reducing inflationary pressure and achieving economic stability — was not attained. Inflation rates reached record highs in 1994 (Turan, 2011, p. 68).

Table 3 presents Turkey's macroeconomic indicators between 1990 and 1997.

Table 3 Macroeconomic indicators of Turkey (1990-1997)

Year	Inflation Rate (%)	Growth Rate (%)	Unemployment Rate (%)	Foreign Trade Balance (Thousand USD)	Export to Import Ratio (%)
1990	60.4	9.4	8.0	-9 342 838	58,1
1991	71.1	0.3	8.2	-7 453 552	64,6
1992	66.0	6.4	8.5	-8 156 426	64,3
1993	71.4	8.1	8.9	-14 083 303	52,1
1994	125.5	-6.1	8.5	-5 164 147	77,8
1995	76.0	8.0	7.6	-14 071 970	60,6
1996	79,8	7.1	6,6	-20 402 178	53,2
1997	99,1	8.3	6,8	-22 297 649	54,1

Source: Compiled from Turkish Statistical Institute (TÜİK) data.

As seen in Table 3, inflation rose from 64% in 1990 to 125.5% in 1994. Although inflation temporarily decreased after the stabilization decisions, it rose again, approaching 100% by 1997. The foreign trade deficit increased after the April 5, 1994 decisions. Unemployment decreased from 8.5% in 1994 to 6.8% in 1997, indicating a positive effect of the stabilization measures.

The implementation of the April 1994 program failed to meet expectations. The government lacked determination, faced internal disagreements, and failed to fully implement expenditure cuts. Expected progress in asset sales such as housing and recreational facilities was not achieved (Turan, 2011, p. 66).

Rising import demand from 1995 onwards increased the foreign trade deficit. Interest and inflation rates reached record levels. Short-term capital inflows caused the appreciation of the

Turkish Lira against foreign currencies, and exchange rate risk was not controlled. Stabilization policies developed in response to recurrent crises since the 1990s failed to achieve lasting success, and planned structural reforms were not realized. Price stability could not be maintained, and the public became accustomed to inflation (Firat, 2009, p. 508).

Comparison of stabilization programs

In the past, many stabilization programs, such as the 1958 program, were implemented. A distinctive feature of these programs was their initiation with severe devaluation. Although current account deficits initially appeared to narrow temporarily, they eventually began to widen again, and the rising domestic prices caused the loss of external competitive advantage. Each crisis and the subsequent stabilization package resulted in the redistribution of wealth and resources (Alpay & Alkin, 2020, p. 113).

Macroeconomic indicators showed similar imbalances before the January 24 and April 5 economic programs. However, there are significant differences between the crisis triggered in 1980 due to problems in securing production inputs for the real sector from abroad and the crisis experienced in the financial sector on April 5, 1994. Unlike the 1980 crisis, the 1994 crisis was characterized by excessive liquidity and overvaluation in the money markets, which led to expectations of a depreciation of the Turkish Lira, prompting the adoption of the April 5, 1994 decisions (Köse, 2002, p. 119).

What distinguished the January 24, 1980 stabilization program from others was the adoption of a free-market economy (Doruk & Yavuz, 2018, p. 2244). This program also envisaged a fundamental structural transformation of the economic system through changes in industrial policies (Köse, 2002, p. 121).

None of the stabilization programs implemented in Turkey on August 4, 1958; August 10, 1970; January 24, 1980; and April 5, 1994 succeeded in fully closing the external deficits. All programs fundamentally relied on devaluation, tight monetary policies, and price adjustments of state economic enterprises' (SEEs) products as their main fiscal tools. Except for the January 24, 1980 program, the other programs did not incorporate policies aimed at achieving structural transformation (Vural, 2000, p. 199). Structural transformation in the Turkish economy after 1980 has been significantly influenced by stabilization policies (Doruk & Yavuz, 2018, p. 2258).

The April 5 decisions were taken in a different economic environment than earlier stabilization programs. Prior to 1980, financial markets, such as the money market, foreign exchange market, and capital market, were not fully developed in Turkey, whereas the goods and labor markets had some level of development. These markets began to develop after the January 24 decisions. Additionally, a large portion of the goods market was under public sector control. Following the January 24 decisions, liberalization had first been introduced in the goods and money markets, and then the law protecting the Turkish currency was abolished, and followed by the establishment of a short-term foreign exchange market. In other words, financial liberalization accelerated in Turkey in the late 1980s. Therefore, the defining characteristic that distinguishes the April 5, 1994 decisions from the others is that alongside the goods market, the money and foreign exchange markets were also operating with considerable freedom (Turan, 2011, p. 64).

Conclusion and recommendations

Developing countries on the path to development have faced economic crises at various times and implemented certain stabilization policies to address economic instability.

Since the 1950s, Turkey has experienced numerous economic crises and implemented stabilization programs aimed at restoring economic stability. The outcomes of these programs in Turkey are generally evaluated based on their effects on economic stability and growth.

One of the main objectives of stabilization programs is usually to control inflation. These programs typically involve the combined use of monetary and fiscal policies to reduce or limit inflation.

The impact of stabilization programs is not limited to price stability alone. They also aim to promote economic growth and increase employment. A successful stabilization program should generally contribute to economic growth and reduce unemployment rates. Another important goal of these programs is to achieve a balanced foreign trade.

The results of this study indicate that stabilization programs have temporarily reduced current account deficits through devaluations, have been successful in promoting long-term economic growth, but have generally failed in preventing inflation.

Overall, when considering the stabilization programs implemented in Turkey, it appears that they have been successful in identifying the causes of economic instability and the necessary measures to be taken. However, they have been unsuccessful in the timely and uncompromising implementation of the stabilization programs. Therefore, it can be said that lessons learned from past crises and timely application of stabilization programs increase the likelihood of success.

One of the fundamental lessons to be drawn from economic crises is the importance of regularly and carefully monitoring economic data. Emerging risks should be identified early, and necessary precautions should be taken before problems escalate. Public expenditures must be managed in a controlled manner, and the level of borrowing should be kept within sustainable limits. To ensure a healthy functioning economy, informal economic activities must be effectively regulated. Trust from economic actors should be gained by adhering to principles of transparency and accountability.

For stabilization policies to be effective, it is crucial that they be implemented at the right time. Delays or inconsistent implementation can lead to the failure of the program. Early interventions before a crisis can prevent the deepening of problems. During a crisis, quick, decisive, and accurate steps must be taken to restore public confidence, accompanied by open and clear communication. After the crisis, long-term structural reforms supporting the recovery process should be introduced.

The policies applied are important for promoting stable growth. However, since each country has its own unique conditions and needs, policymakers must carefully evaluate and determine appropriate strategies while implementing these policies decisively. The success of stabilization programs depends on correct policy identification, economic and political conditions, global economic developments, and other factors.

Conflict of interest statement

There is no financial conflict of interest with any institution, organization, or individual regarding my article titled "Economic Evaluation of Stabilization Programs Implemented in Turkey."

Bibliography

Akdoğan, S. K. (2012). Türkiye'de Mali Serbestleşme Süreci ve Krizlerin Kısa Bir Özeti. [The Financial Liberalization Process and a Brief Summary of Crises in Turkey]. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 189–208.

Alpay, Y., & Alkin, E. (2020). *Olaylarla Türkiye Ekonomisi* [Turkish Economy Through Events]. İstanbul: Hümanist Kitap Yayıncılık.

- Alptekin, V. (2009). IMF İstikrar Politikalarının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri (1980–2004). [Effects of IMF Stabilization Policies on the Turkish Economy (1980–2004)]. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(17), 468–490.
- Altaşlı, Y. A., & Işık, M. (2017). Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Krizlerin İstihdam Üzerine Etkileri (1980–2013). [Effects of Economic Crises on Employment in Turkey (1980–2013)]. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), 567–585.
- Bildirici, S. S., & Aytekin, B. (2015). Türkiye’de Siyasal Kültür-Makroekonomi Politikaları Etkileşimi: İstikrar Programlarının Ortaya Çıkması. [Interaction Between Political Culture and Macroeconomic Policies in Turkey: The Emergence of Stabilization Programs]. *The Journal of Academic Social Science*, 3(18), 435–448.
- Darıcan, M. F. (2013). Ekonomik Krizler ve Türkiye. [Economic Crises and Turkey]. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 5(17), 39–46.
- Demircan, E., & Ener, M. (2003). IMF’nin Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye’de Uygulanan İstikrar Programları Üzerine Etkileri. [The Effects of IMF Stabilization Programs in Developing Countries and Turkey]. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1–2), 83–102.
- Doruk, Ö. T., & Yavuz, H. B. (2018). 1980’den sonra Türkiye’de Uygulanan İstikrar Politikalarının Ekonomik Büyümeye Etkisi. [The Impact of Post-1980 Stabilization Policies on Economic Growth in Turkey]. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(15), 2237–2265. <https://doi.org/10.26466/opus.441770>
- Engin, İ. (2022). 1980 Sonrası Dönemde Türkiye’de Uygulanan Ortodoks İstikrar Programları: 24 Ocak ve 5 Nisan Kararları. [Orthodox Stabilization Programs in Turkey After 1980: January 24 and April 5 Decisions]. *Fiscaeconomia*, 6(3), 1173–1193. <https://doi.org/10.25295/fsecon.1100268>
- Fırat, E. (2009). Türkiye’de 1980 Sonrası Yaşanan Üç Büyük Kriz ve Sonuçlarının Ekonomi-Politiki. [Three Major Crises After 1980 in Turkey and Their Political Economy Outcomes]. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(17), 501–524.
- Gaytancıoğlu, S. (2010). Rasyonel Beklentiler Teorisi Çerçevesinde Türkiye’de 1994 Krizi. [1994 Crisis in Turkey Within the Framework of Rational Expectations Theory]. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 139–146.
- Gündüz, A. Y. (1999). Türkiye Ekonomisindeki Yapısal Değişiklikler ve 1980 Sonrası Uygulanan İstikrar Politikaları. [Structural Changes in the Turkish Economy and Stabilization Policies Implemented After 1980]. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (15), 277–288.
- Güney, P. Ö. (2006). İstikrar Politikaları, Hedefleme Stratejileri ve Türkiye Örneği. [Stabilization Policies, Targeting Strategies and the Case of Turkey]. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 21–44.
- İnan, M. (2019). IMF İstikrar Politikaları ve Stand-By Anlaşmalarını Gerekli Kılan Nedenler Açısından Türkiye IMF İlişkileri. [Turkey-IMF Relations in Terms of IMF Stabilization Policies and the Reasons Necessitating Stand-By Agreements]. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 591–640. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.519417>
- Karabıyık, İ., & Uçar, M. (2010). Türkiye’de 1980 Sonrası Uygulanan IMF Destekli İstikrar Programlarının Ekonomik Açidan Değerlendirilmesi. [Economic Evaluation of IMF-Supported Stabilization Programs Implemented in Turkey After 1980]. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(2), 37–58.
- Karagöz, Y., & Ergün, Y. (2010). Türkiye’de Ekonomik İstikrarsızlığın Kaynakları: Ekonometrik Bir Değerlendirme. [Sources of Economic Instability in Turkey: An Econometric Evaluation]. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 169–185.
- Karaçor, Z., & Alptekin, V. (2006). 1980 Sonrası İstikrar Politikaları Işığında Türkiye Ekonomisinin Trend Analizi Yardımıyla Değerlendirilmesi. [Evaluation of the Turkish Economy Using Trend Analysis in Light of Post-1980 Stabilization Policies]. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 306–342.
- Köse, S. (2002). 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programlarının Karşılaştırılması. [Comparison of the January 24, 1980 and April 5, 1994 Stabilization Programs]. *Planlama Dergisi*, Özel Sayı, 119–128.
- Takım, A. (2012). Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları. [Economic Policies Implemented During the Democrat Party Period and Their Results]. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(2), 157–187. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002251

Telli, R. (2015). *Türkiye Ekonomisi ve Avrupa Birliği* [The Turkish Economy and the European Union]. Bursa: Ekin Yayınevi.

Turan, Z. (2011). Dünyadaki ve Türkiye'deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi. [Causes of Crises in the World and in Turkey and Their Impact on Economic Development]. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 56–80.

TÜİK. (2010). *İstatistik Göstergeler 1923–2009* [Statistical Indicators 1923–2009]. Yayın No: 3493, ISSN: 1300–0535.

TÜİK. (2019). *Yıllara Göre Dış Ticaret, 1923–2019 (Özel Ticaret Sistemi)* [Foreign Trade by Years, 1923–2019 (Special Trade System)]. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=dis-ticaret-104&dil=1>

Vural, İ. Y. (2000). Türkiye'de Uluslararası Para Fonu Destekli İstikrar Programları. [IMF-Supported Stabilization Programs in Turkey]. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 185–200.

Yazıcıoğlu, Y. (2014). *Türkiye ekonomisi* [Turkish Economy]. Ankara: Detay Yayıncılık.

Türkiye’de uygulanan istikrar programlarının ekonomik açıdan değerlendirilmesi

Adnan Çalışkan¹ 

¹ Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Bandırma Meslek Yüksekokulu, Balıkesir, Türkiye.

ÖZET

Her ekonominin fiyat istikrarı, ekonomik büyüme ve kalkınma, tam istihdam ve dış ödemeler dengesinin sağlanması gibi temel makroekonomik amaçları vardır. Ülkeler, yanlış ekonomi politikaları, siyasi istikrarsızlıklar ve dünya ekonomisinde meydana gelen gelişmeler nedeniyle bir kısım makroekonomik istikrarsızlıklar yaşamaktadır. Türkiye de cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar bir kısım istikrarsızlıklar yaşamış ve ekonomiyi istikrara kavuşturmak amacıyla bazı istikrar programları uygulamıştır. Bu çalışmada Türkiye’de 1950-2000 yılları arasında uygulanan 4 Ağustos 1958, 10 Ağustos 1970, 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 istikrar programları karşılaştırmalı analiz yöntemi ile incelenmiştir. Türkiye’de uygulanan istikrar programları incelenirken karar öncesi ekonomik durumun tespiti yapılmış, sonrasında istikrar programlarında alınan kararların ekonomik etkileri ve sonuçları değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı, uygulanan istikrar programlarının makro ekonomik büyüklükler üzerine etkilerini incelemektir. Çalışmada kullanılan veriler, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) veri tabanından alınmıştır. Yapılan çalışma sonucu, uygulanan istikrar programlarının uzun dönemde ekonomik büyüme üzerinde başarılı olduğu, enflasyonu önleme konusunda ise başarısız olduğu görülmüştür. Ayrıca alınan devalüasyon kararları cari işlemler açığını kapatmakta yetersiz kalmıştır.

ANAHTAR KELİMELE

Türkiye ekonomisi, istikrar programı, enflasyon.

Giriş

Ülkelerde enflasyon, işsizlik, dış ödemeler dengesi açıkları gibi ekonomik istikrarsızlık dönemlerinde bir kısım istikrar politikaları uygulanmaktadır. Bu politikaların amacı, makro ekonomik dengesizlikleri gidererek ekonomiyi istikrara kavuşturmaktır.

Türkiye 1946’dan günümüze kadar bazı dönemler ödemeler dengesi ve döviz krizi, finansal ve reel sektör krizleri ile karşılaşmıştır. Bu dönemlerde ortaya çıkan istikrarsızlığın çözümü için çoğunlukla Uluslararası Para Fonu (IMF) destekli istikrar programları uygulanmıştır. Türkiye ekonomik istikrarsızlık yaşadığı dönemde IMF tarafından onaylanan veya doğrudan önermiş olduğu istikrar programları uygulamaya koymuştur (Turan, 2011, s. 57).

İstikrar programları uygulamasının başarıyla sonuçlanabilmesi için öncelikle istikrarsızlığın nedenlerinin doğru bir şekilde tespit edilmesi, istikrarsızlığın çözümü için alınacak tedbirlerin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması ve taviz vermeden, zamanında uygulanması gerekmektedir. Türkiye de uygulanan istikrar programları bu çerçevede ele alındığında, ekonomik istikrarsızlığa yol açan sebeplerin ve alınması gereken önlemlerin tespit edilmesinde başarı sağlandığı söylenebilir (Köse, 2002, s. 126). Fakat istikrar programının taviz vermeden ve zamanında uygulandığı söylenemez.

Türkiye ekonomisi yapısal dengesizlikler nedeniyle bir kısım mali krizler yaşamıştır. 1980 öncesi ortaya çıkan kriz, döviz rezervlerindeki azalma nedeniyle ithalatın daralması sonucu fiyat kontrollerinin yapılmasını ve büyüme oranlarında ortaya çıkan azalmayı ifade etmektedir. Türkiye

ekonomisi mali krizle ilk defa serbestleşme süreci sonrası karşılaşmıştır. Mali serbestleşme süreci dolayısıyla alınmış kararların en önemli nedeni kamu açıklarındaki artışın finansmanını sürdürülebilir hale getirmektir. Bu amaca yönelik olarak kamunun her geçen gün artış gösteren faiz ödemelerini karşılamaya dönük yeni borçlanma araçları ihraç edilmiştir. Bu sürecin yüksek reel faiz ve düşük reel kur mekanizmasıyla uyarılan kısa vadeli yabancı sermaye girişleri ile sürdürülmek istendiği söylenebilir (Akdoğan, 2012, s. 189).

Türkiye’de özellikle 1980 yılından sonra sık sık görülen krizlerin önemli sebebi, siyasi olarak alınmış hatalı kararlar ve politik tercihler sebebiyle krizlere giden yolların devamlı olarak açık olmasıdır. Makroekonomik dengesizliklerin giderilmesi ise daha yüksek maliyetli istikrar programlarıyla sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye’de aynı dönemlerde farklı bir ekonomik modelin denendiği düşünüldüğünde, liberal ekonomi terimi sadece ekonomik bir kavram olmayıp ayrıca hukuk sistemi, sosyal yapı ve kültürel algılamaları da içeren bir sistemi ifade ettiği söylenebilir (Bildirici ve Aytekin, 2015, s. 446).

Enflasyon, işsizlik, bütçe dengesi, ekonomik büyüme, cari işlemler dengesi, faiz harcamaları ve borçlanma gereği gibi faktörler, genel ekonomik durum hakkında bilgi veren temel göstergelerdir. Bu göstergeler, hem uygulanan ekonomi politikalarının etkinliği hakkında fikir verirken hem de gelecekte uygulanabilecek ekonomi politikalarının niteliği ve bileşimi konusunda alternatifler sunar (İnan, 2019, s. 621).

Bu çalışmada öncelikle, literatür taraması yapılmış ve istikrar programı ile ilgili kavramsal çerçeve çizilmiştir. Daha sonra Türkiye’de uygulanan istikrar programları üzerinde durulmuş ve istikrar programlarının karşılaştırılması yapılmıştır. Son bölümde ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir. Çalışmada Türkiye’nin makroekonomik göstergelerine ait veriler 1950’li yılları kapsamayarak 1970 yılından başlatılması araştırmacının sınırlılıklarıdır.

İlgili literatür

Gündüz (1999) yaptığı çalışmada, Türkiye’de 1980 sonrası uygulanan istikrar politikaları ve ekonomide meydana gelen yapısal değişiklikler üzerinde durmuştur. Çalışmada istikrar programının başarılı olabilmesi için içeriğinin halk tarafından benimsenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bunun için amaçların iyi belirlenmesi ve hedefler arasında tutarlı bir yol izlenmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Çalışma sonucunda 5 Nisan kararların enflasyonu çözme konusunda başarısız olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Köse (2002) yaptığı çalışmada, 24 Ocak ve 5 Nisan istikrar programlarını karşılaştırmıştır. Kriz öncesi ekonomik yapının birbirinden farklı olmasının uygulanan istikrar programlarının da farklı olmasına neden olduğu belirtilmiştir. Çalışmada ayrıca alınan kararlar idari ve hukuki açıdan değerlendirilmiştir. İstikrar programlarının başarılı olabilmesi için esas yapılması gereken ekonomik krizlere sebep olan faktörlerin doğru bir şekilde belirlenmesi ve ardından bu faktörlerin ortadan kaldırılması için gereken tedbirlerin bütüncül bir yaklaşımla ele alınıp, zamanında ve kararlı bir şekilde uygulanması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Çalışmada ekonomik krize neden olan faktörlerin ve buna karşı alınması gereken tedbirlerin tespit edilmesinde başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karaçor ve Alptekin (2006) yaptıkları çalışmada, 1980 sonrası uygulanan istikrar politikaları çerçevesinde Türkiye Ekonomisi trend analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Çalışmada iktisadi yapıyı etkileyen Enflasyon, İşsizlik, Milli Gelir, Borçlanma, Ekonomik Büyüme, İhracatın İthalatı Karşılama Oranı, Bütçe Açığı/GSMH, Cari İşlemler Dengesi/GSMH, Petrol Fiyatları ve Vergi parametreleri kullanılmıştır. Yapılan trend analizi sonucu kalıcı ekonomik istikrara ekonominin yapısında kırılmalıya sebep olan faktörlerin aşılmasıyla ulaşılabileceğine vurgu yapılmıştır. Bunu gerçekleştirmenin yolunun ise yapısal reformların ve ekonomik politikaların kararlı bir şekilde uygulanmasından geçtiğine vurgu yapılmıştır.

Alptekin (2009) yaptığı çalışmada, Türkiye’de uygulanan IMF destekli istikrar politikalarının ekonomi üzerine etkilerini incelemiştir. Çalışma sonucunda programın döviz kurundaki hızlı artışın önüne geçilmesi dışında belirlenen amaçları gerçekleştirmede başarısız olduğu belirtilmiştir. Söz konusu dönemde iktisadi büyümenin gerilediğine, yüksek ve kronik hale gelen enflasyon sorununun çözülemediğine vurgu yapılmıştır.

Fırat (2009) yaptığı çalışmada, 1980 sonrası Türkiye’de yaşanan üç büyük kriz ve sonuçlarını değerlendirmiştir. İnceleme ve değerlendirme sonucu yaşanan istikrarsızlıkları önlemek için IMF destekli istikrar programlarının zamanında uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Çalışmada istikrar politikaları ile IMF destekli istikrar programları arasında güçlü bir ilişki olduğu vurgulanmıştır. Çalışmada Türkiye’de uygulanan istikrar programlarının kısa dönemde kısmi olarak başarı sağladığı, uzun dönemde ise başarılı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Karagöz ve Ergün (2010) yaptıkları çalışmada, Türkiye’nin ekonomik istikrarsızlık kaynaklarını eşbütünleşik regresyon yöntemiyle araştırmıştır. Bu amaca yönelik olarak ekonomik istikrarsızlığın bir ölçüsü olarak enflasyon değişkeni kullanılmış, üretim seviyesi, para arzı, faiz oranı ve reel döviz kuru değişkenlerini ise açıklayıcı değişken olarak kullanılmıştır. Yapılan analizde üretim seviyesi, para arzı ve faiz oranının enflasyonu yani ekonomik istikrarı anlamlı bir şekilde etkilediği, reel döviz kurunun ise ekonomik istikrarla ilişki içerisinde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Karabıyık ve Uçar (2010) yaptıkları çalışmada, Türkiye’de 1980’den sonra uygulanan istikrar programlarını ekonomik yönden değerlendirmişlerdir. Çalışmada IMF destekli istikrar programları sonucu ekonominin dışa açılması ve devletin ekonomik hayattaki rolünün yapısal olarak değişmesinin, istikrar programlarının başarılı olduğu konular arasında olduğu belirtilmiştir. 1980’de %15 seviyesinde olan ihracat+ithalat/GSMH oranı son yıllarda %50’ler seviyesine ve ihracatın ithalatı karşılama oranının %60 seviyesine ulaştığı vurgulanmıştır. Ayrıca sabit sermaye yatırımlarında özel sektörün payının artması ve kamunun payının azalması, ekonominin yapısal olarak değiştiğinin önemli bir göstergesi olduğu belirtilmiştir.

Gaytancıoğlu (2010) yaptığı çalışmada, 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrası uygulanan ekonomik istikrar programının sonuçlarını makro ekonomik göstergeler çerçevesinde ele alarak Rasyonel Beklentiler Teorisi ışığında değerlendirmiştir. Programın çerçevesinin tam olarak belirlenmeden uygulandığından ve halkın programı uygulayanlara güveni olmadığından başarısız olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Doruk ve Yavuz (2018) yaptıkları çalışmada, Türkiye’de 1980 sonrası uygulanan istikrar politikalarının iktisadi büyüme üzerine etkilerini kesintili zaman serisi analizini kullanarak araştırmışlardır. Yapılan analizin, istikrar politikalarının hem kısa vadeli hem de uzun vadeli etkilerini test etmesi açısından önemli bir avantaja sahip olduğu vurgulanmıştır. Yapılan ekonometrik analiz sonucunda Türkiye’de uygulanan istikrar politikalarının uzun vadeli iktisadi büyüme üzerine pozitif bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir.

Engin (2022) yaptığı çalışmasında, 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 istikrar kararları üzerinde durmuştur. Alınan istikrar kararları öncesi ve sonrası ekonominin durumu karşılaştırılarak analiz yapılmıştır. Çalışma sonucunda 1980 kararları uygulamasının gelir dağılımındaki adaletsizliği artırma, kamu maliyesi dengesini bozma, ekonomide spekülasyon yabancı sermaye dalgalanmaları oluşması pahasına dış ödemeler dengesinin sağlanması problemini görece olarak çözebilmiştir. 5 Nisan 1994 istikrar kararları uygulaması sonucu ekonominin tekrar faiz kur makası sarmalına döndürüldüğünün altı çizilmiştir.

Kavramsal çerçeve

İstikrar politikaları, gelişmekte olan ülkelerdeki makroekonomik dengesizlikleri azaltarak istikrarlı bir büyümeyi teşvik etmek için önemli bir araçtır. Her ülkede yaşanan sorunların farklı olması, istikrar politikalarının farklı öncelikler ve farklı araçlar kullanarak uygulanmasını gerekli

kılmaktadır. Genellikle ticarete ve finansal piyasalara ilişkin düzenlemeleri veya ekonominin yapısal dönüşümü temelinde uygulanan istikrar politikalarında ortak hedef ekonomik büyümenin sağlanmasıdır. İstikrar politikaları, gelişmekte olan ülkelerde iktisadi büyümeyi sağlaması açısından büyük bir öneme sahiptir. (Doruk ve Yavuz, 2018, s. 2257). Bu politika araçları, gelişmekte olan ülkelerin daha istikrarlı hale gelmesine ve gelişmiş ekonomilere yaklaşmasına yardımcı olabilir.

Ekonomik kriz dönemlerinde uygulanan istikrar programlarının amacı, krizin yol açtığı olumsuz etkileri ortadan kaldırarak ekonomik dengeleri tekrardan sağlamaktır. Bu programlardan biri olan Ortodoks istikrar programları, enflasyonu azaltmak için daraltıcı para ve maliye politikası uygulayarak toplam talebi kısmak suretiyle enflasyonu kontrol altına almayı hedeflemektedir. Heterodoks istikrar programları ise yüksek ve kronik enflasyona sahip ekonomilerde enflasyonu hızlı ve kalıcı bir şekilde düşürmeye yönelik daraltıcı para ve maliye politikası ile fiyat ve ücret kontrollerini kapsayan politikalar uygulayarak ekonomik istikrarı sağlamayı amaçlamaktadır (Darıcan, 2013, s. 45).

İstikrar politikaları, ekonomide meydana gelen dengesizlikleri ortadan kaldırmak ve makroekonomik hedeflere ulaşmak amacıyla uygulanan kapsamlı ekonomik önlemler bütünüdür. Bu politikalar; ödemeler dengesinde kalıcı iyileşme sağlamak, enflasyon oranını düşürmek ve işsizliği azaltmak gibi temel hedeflere yöneliktir. Bu doğrultuda, ekonomik göstergelerde sapmalar ortaya çıktığında, bu sapmaları düzeltmeye yönelik müdahaleler de istikrar politikalarının bir parçası olarak değerlendirilir. Temel amacı ise ekonomik dalgalanmaların etkisini en aza indirerek, tam istihdamın ve fiyat istikrarının hâkim olduğu sürdürülebilir bir ekonomik yapı oluşturmaktır (Karabıyık ve Uçar, 2010: 39).

İstikrar politikalarının uygulanması sırasında karşılaşılan önemli sorunlardan biri, para politikası, maliye politikası ve döviz kuru politikasının toplam talebi ne kadar zamanda ve ne ölçüde etkilediğinin tam bilinmemesidir. Ayrıca istikrar politikalarının ekonomiyi etkilemesi zaman alır ve ekonomik karar birimlerinin bu politikalara gösterdiği tepkide bekleyişler büyük önem taşımaktadır (Güney, 2006, s. 25).

İstikrar programlarının başarısı için programlar uygulanırken sapmalar olmamalı, halkın benimsemesi sağlanmalı ve güven sağlayacak şekilde uygulamaya konulmalıdır. Bu yapılamadığında beklenen sonucun elde edilmesi de mümkün olmayacaktır (Gündüz, 1999, s.277). İstikrar politikalarının başarısı, ekonomik istikrar ile siyasi istikrarın birlikte sağlanmasına bağlı olduğu söylenebilir.

Türkiye’de uygulanan istikrar programları

Türkiye’de meydana gelen ekonomik krizleri atlatmak için IMF politikaları ve yardımları ile birçok istikrar programları uygulanmıştır.

Türkiye ekonomisi 1958,1970,1980, 1994 yıllarını içerisine alan dört dönem, döviz kıtlığı ve dış ödemeler dengesi kriziyle karşı karşıya kalmış, istikrarsızlığı çözmek için IMF destekli istikrar programları uygulanmıştır (Vural, 2000, s. 185).

Türkiye ekonomisinde ortaya çıkan ekonomik istikrarsızlık, ekonominin kendi dinamiklerinden kaynaklandığı gibi ekonomik hayatın siyasi ve sosyal yapıyla yakından ilişkili olması nedeniyle siyasi ve sosyal etkenlerden de kaynaklandığı söylenebilir. Türkiye ekonomisi içsel ve dışsal faktörlerin etkisiyle zaman zaman istikrarsız dönemler yaşamıştır (Karagöz ve Ergün, 2010, s.171).

Türkiye, 1970’li yıllarda arka arkaya ekonomik kriz yaşamış ve uygulamaya konulan istikrar programlarının makroekonomik değişkenler üzerine etkisi tam hissedilmeden 1980’de yeniden bir ekonomik krizle karşılaşmıştır. Kriz sonrası uygulamaya konan 24 Ocak kararları ilk yıllarda olumlu etkilerine rağmen 1994’te yeniden kriz ortamına girmiştir. Krizin etkilerini ortadan

kaldırmak için 5 Nisan 1994 tarihinde 5 Nisan Kararları adıyla yeni istikrar kararları alınmıştır (Darıcan, 2013, s. 43). Bu kısımda 4 Ağustos 1958, 10 Ağustos 1970, 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 tarihlerinde uygulamaya konulan IMF destekli istikrar programları üzerinde durulmuştur.

4 Ağustos 1958 istikrar kararları

1950 yılında iktidara gelmiş olan Demokrat Parti liberal politikalar izlemeye başlamış ve tarıma dayalı bir ekonomik büyüme modelini benimsemiştir. İlk yıllarda iklim koşullarının olumlu olması, Marshall Planı kapsamı dolayısıyla sağlanan mali yardımlar, tarım alanlarının genişlemesi, atıl fonların ekonomiye kazandırılması gibi olumlu faktörlerin etkisiyle büyüme oranları yükselmiştir. 1952 yılından itibaren dış ticarete serbestleşme sonucu dış ticaret açığı yükselmiştir. 1954'te iklim koşulları olumsuz yönde değişmiş, dış yardımlar azalmış ve o güne kadar yaşanan olumlu etkenler birer birer olumsuzla dönmüştür. Bu olumsuz etkenler dolayısıyla enflasyon oranları yükselmiş, büyüme oranları düşmüş ve döviz sıkıntısı yaşanmıştır. Bu istikrarsızlıktan çıkmak için alınan önlemler makroekonomik verilerde iyileşme sağlamış olmasına rağmen ekonomideki yapısal sorunları çözmeye yetmemiştir. Uygulanan politikalar fiyatların yükselmesine neden olmuştur. 1957 yılından itibaren büyüme oranında sert düşüşler devalüasyon beklentisini getirmiştir. Ekonomik şartların ağırlaşması 4 Ağustos 1958 istikrar kararlarının alınmasını zorunlu kılmıştır (Yazıcıoğlu, 2014, s. 253).

Türkiye ile IMF arasında yapılan ilk stand-by olarak değerlendirilen 4 Ağustos 1958 istikrar kararları ile parasal anlamda fazlaca sınırlandırmalar ve yüksek oranlı bir devalüasyon yapılmış olmasına rağmen istenen hedeflere ulaşılamamıştır. Devalüasyon sonucu ithal malları fiyatları artarken, kamunun ürettiği mallara uyguladığı zamlarda maliyetlerin ve dolayısıyla fiyatların artmasına yol açmıştır (Alptekin, 2009, s. 476).

IMF destekli istikrar programı ile yapılan düzenlemeler şunlardır;

- Dolar kuru 2.8 TL'den 9 TL'ye yükseltilmiştir.
- Bütçe dengesinin sağlanması için kamu harcamaları sınırlandırılmıştır.
- KİT ürünlerine zam yapılmıştır.
- Dış ticarete serbestleşmeye gidilmiştir.
- Emisyon hacmi daraltılmıştır.
- Hammadde ve ara malı ithalatına öncelik verilmiştir.
- IMF, ABD ve Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nden toplamda 359 milyon dolarlık yeni kredi sağlanmıştır (Yazıcıoğlu, 2014, s. 254).

1950 yılından itibaren Türkiye'de izlenen liberal bir dış ticaret politikası gereğince ithalat büyük oranda serbest bırakılmış olup bu süreç 1953 yılına kadar devam etmiştir. İthal mallarına yönelik talebin hızlı artış göstermesi, mevcut olan döviz ve altın rezervlerinin azalması ve ihracatın daralması nedeniyle uygulanan liberal dış ticaret politikası terk edilmiştir. Dış ticaret açığının artış göstermesi sonucu 1958 yılında istikrar kararları alınmış ve ithalat kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Yapılan devalüasyon ile ithal malı fiyatları artış göstermiş ve ithal girdi kullanan sektörlerde üretim düşmüştür. Bununla birlikte kredilerin de kısılması işsizliği en önemli sosyoekonomik sorun haline getirmiştir. Ayrıca Demokrat Partinin dışa açılma düşüncesinin temelini oluşturan yabancı sermaye girişi bir kısım yasal düzenlemelere rağmen istenen seviyede sağlanamamıştır. Demokrat Parti döneminde ekonomi ile ilgili önemli yapısal dönüşümler gerçekleşmiş ve liberal ekonomi dönemin en ayırıcı özelliği olmuştur (Takım, 2012, s. 182). Alınan istikrar kararlarının en temel amacı enflasyonu önlemek olmasına rağmen enflasyon düşürülebilmiştir.

10 Ağustos 1970 istikrar kararları

Türkiye 1960 sonrası ithal ikamesi ile sanayileşme politikası izlemiş ve 1960-1970 arası yıllarda dış ticarete kısıtlamalarla birlikte kambiyo rejiminde katı kontroller uygulanmış ve sermaye hareketleri büyük ölçüde sınırlandırılmıştır. Ayrıca bu yıllarda işçi döviz girişlerinde azalma olmuş

ve Türk lirası aşırı değer kazanmıştır (Vural, 2000, s. 188). 1970 yılına gelindiğinde fiyat artışlarının, dış ticaret açığının, bütçe açıklarının ve para arzındaki artışlar nedeniyle 10 Ağustos 1970 istikrar kararları alınmıştır. 1970 kararları para ve maliye politikasını kapsayan Ortodoks yapıdaki kararlardır (Demircan ve Ener, 2003, s. 93).

İstikrar programı kapsamında uygulamaya konan kararların bazıları şunlardır;

- %67 oranında devalüasyon yapılarak 9 TL olan dolar kuru 15 TL'ye yükseltilmiştir.
- Vergiler yükseltilmiştir.
- Maaş ve ücretler dondurulmuştur.
- KİT ürünlerine zam yapılmıştır.
- Arz daralmasını gidermek için ithalatta teminat oranları düşürülmüştür.
- Miktar kısıtlamaları azaltılmıştır.

Alınan kararların uygulamaya konulması sonucu dış kaynak açısından büyük gelişme sağlanmış, işçi döviz gelirleri ve mal ihracatında olumlu artışlar olmuştur. İlk defa 1973 yılında dış ödemeler dengesi fazla vermiştir. Bu olumlu hava sonraki yıllarda da devam etmiş ve kalkınma planlarında hedeflenen ekonomik büyüme oranlarının yakalanmasını sağlamıştır. 1971-1977 yılları arasında enflasyon oranı ortalama %18 olarak seyretmiştir. Fakat 1974'de uluslararası piyasalarda ortaya çıkan petrol krizi nedeniyle bu olumlu gelişmeler uzun süre devam etmemiştir (Yazıcıoğlu, 2014, s. 256).

Türkiye ekonomisinde 1970'li yıllar IMF'li yıllar olarak ifade edilmektedir. 1970 yılından 1977 yılına kadar IMF isteğiyle on üç küçük çaplı devalüasyon yapılmıştır. 1970 İstikrar Kararları ile dolar kuru 9 liradan 15 liraya yükselmiştir. 1979 yılının temmuz ayında IMF ile tekrardan masaya oturan Türkiye stand-by anlaşması ile 250 milyon SDR'lik kredi almıştır (Turan, 2011, s. 64).

1970 yılında alınan devalüasyon kararı dış ticaret üzerinde olumlu etkisi olmuştur. Ancak ekonomideki yapısal bozukluklar, hammadde ve finansal kaynak açısından dışa bağımlılık ve bunlara ilave olarak dış kaynaklı bir kısım gelişmeler makroekonomik dengeleri olumsuz etkilediği söylenebilir. Özellikle petrol fiyatlarında meydana gelen yüksek artışlar önce girdi maliyetlerini sonra da fiyatlar genel düzeyini etkilemiştir. Kıbrıs barış harekâtı nedeniyle savunma harcamalarında artış, bütçeye ilave bir yük getirmiştir. Dış ticaret yapılan ülkelerde ortaya çıkan durgunluk ihracatı azaltırken diğer taraftan yurtdışına işçi gönderilmesini azaltmış ve dış alem net faktör gelirlerini olumsuz etkilemiştir. Temelde ekonominin dışa bağımlı yapıda olması 1980 öncesi dönemi bir dış ödemeler dengesi krizi olarak karşımıza çıkarmaktadır (Engin, 2022, s.1181).

Tablo 1'de Türkiye'nin 1970-1976 yılları makroekonomik göstergeleri yer almaktadır.

Tablo 1 Türkiye'nin makroekonomik göstergeleri (1970-1976)

Yıllar	Enflasyon Oranı (%)	Büyüme Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Dış Ticaret Dengesi (Bin ABD \$)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
1970	8,1	4,4	6,4	- 359 128	62,1
1971	16,5	7,0	6,8	- 494 239	57,8
1972	13,7	9,2	6,3	- 677 581	56,6
1973	16,0	4,9	6,8	- 769 133	63,1
1974	18,6	3,3	7,3	-2 245 319	40,6
1975	19,8	6,1	7,6	-3 337 483	29,6
1976	16,4	9,0	9,0	-3 168 433	38,2

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden derlenmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde 1970 yılında %8,1 olan enflasyon oranının artarak 1976 yılında %16,4 seviyelerine, işsizlik oranının da %6,4'ten %9 seviyesine ulaştığı görülmektedir. Ayrıca bu dönemde dış ticaret açığının artarak devam ettiği görülmektedir. Yine bu dönemde ihracatın ithalatı karşılama oranı %62,1'den %38,2 seviyelerine gerilediği görülmektedir.

Enflasyonda ortaya çıkan yükseliş halkın yaşam maliyetini artırarak refah seviyesini düşürmüştür. Makroekonomik göstergelerdeki olumsuzluklar Türkiye ekonomisini çok zor durumda bırakmıştır. Alınan istikrar kararları hızla tırmanan siyasi istikrarsızlığın da etkisiyle tam olarak uygulanamamıştır (Yazıcıoğlu, 2014, s. 257).

24 Ocak 1980 istikrar kararları

24 Ocak 1980 Kararları öncesinde Türkiye ekonomisinin mevcut durumunu tespit etmek gerekmektedir.

Türkiye ekonomisi 1980 öncesi ithal ikamesi ile sanayileşme stratejisi güden nispeten dışa kapalı bir ekonomik yapıya sahiptir. Korumacı politikalar güdülmesine rağmen yerli sanayi küresel rekabet gücüne bir türlü ulaşamamıştır (Alpay ve Alkin, 2020, s. 155). 1980 yılına girerken Türkiye’de ihracatın ithalatı karşılama oranı oldukça düşmüş, tasarruflar ile yatırımlar arasındaki bağ kopma noktasına gelmiş, devletin bütçe açığı artarak enflasyon hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Türkiye’de cari işlemler dengesinin açık vermesi, ekonomik politikaları özel yabancı sermaye ve yeni rezervler ile finanse edilmesi doğrultusunda şekillenmiştir. Bu durum sonuç olarak dış borçlanmanın artmasına ve konvertibl döviz rezervlerinin azalmasına neden olmuştur (Telli, 2015, s. 32).

Türkiye 1980 yılına geldiğinde, ekonomik istikrarsızlıkla birlikte sosyal ve siyasal alanda istikrarsızlık yaşamış ve ekonomiyi istikrara kavuşturmak amacıyla 24 Ocak 1980 kararları alınmıştır. Alınan istikrar kararları, ekonomide devletin müdahalesini sınırlandırarak serbest piyasa ekonomisinin işlemlerini sağlamak, ekonomiyi dış ticarette serbestleşme sağlamak suretiyle dünya ekonomileriyle bütünleşmek ve tasarruf, yatırım, üretim ve istihdamı artırmak amaçlarını gütmektedir. IMF destekli bu süreç sonraki yıllarda yeni istikrar programları ile devam etmiştir (Karabıyık ve Uçar, 2010, s. 46). Türkiye 1980 yılı sonrası ithal ikamesi ile sanayileşme stratejisinden vazgeçerek ihracata yönelik sanayileşme stratejisini benimsemiştir. 24 Ocak İstikrar programı ile uygulamaya konan kararların bazıları şunlardır;

- Devalüasyon yapılarak dolar kuru 47,1 TL’den 70 TL’ye yükseltilmiştir.
- Döviz alım satım işlemleri serbest bırakılmıştır.
- Fiyatların piyasa şartlarında belirlenmesi kararı alınmıştır.
- Kamu sektörünün küçültülmesi amacıyla özelleştirme kararı alınmıştır.
- Yabancı sermayeyi teşvik amacıyla yeni düzenlemeler yapılmıştır.
- Dış ticarette serbestleşme kararı alınmıştır (Yazıcıoğlu, 2014, s. 258).

Alınan istikrar kararlarıyla üretimde rekabetin oluşturulması ve kaynak kullanımında etkinliğin sağlanması amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak kamu kesiminin ekonomideki payı azaltılarak, özel sektöre ağırlık verilmesi, dış ticarette serbestleşme, kambiyo rejiminin serbestleştirilmesi sermaye piyasasında mali araçların çeşitlendirilmesi, bankacılık sektöründe rekabet sağlanması, pozitif reel faiz uygulaması gibi kurumsal ve yapısal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Köse, 2002, s. 119).

Tablo 2 Türkiye’nin makroekonomik göstergeleri (1977-1984)

Yıllar	Enflasyon Oranı (%)	Büyüme Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Dış Ticaret Dengesi (Bin ABD \$)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
1977	28,0	3,0	10,0	-4 043 252	30,2
1978	47,2	1,2	10,1	-2 310 862	49,8
1979	56,8	-0,5	8,9	-2 808 236	44,6
1980	115,6	-2,8	11,6	-4 999 242	36,8
1981	33,9	4,8	11,6	-4 230 439	52,6
1982	21,9	3,1	11,7	-3 096 692	65,0
1983	37,1	4,2	12,1	-3 507 168	62,0
1984	49,7	7,1	11,8	-3 623 429	66,3

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden derlenmiştir.

Tablo 2’de Türkiye’nin 1977-1984 yılları makroekonomik göstergeleri yer almaktadır. Tabloda 1980 öncesi ve sonrasına ait verilerin yer almış olması, istikrar kararlarının etkinliğini değerlendirme anlamında önem taşımaktadır.

24 Ocak 1980 istikrar kararları öncesi enflasyon %28’den %115,6 seviyelerine ulaşmışken, istikrar kararları sonrası 1981 yılında %33,9 ve 1982 yılında %21,9 seviyelerine gerileyerek 1984 yılında %49,7 olarak gerçekleşmiştir. Alınan kararlar sonrası enflasyonda geçici bir süre başarı sağlanmış olmasına rağmen sonraki yıllarda artış gösterdiği görülmektedir. Ayrıca 1980’de %36,8 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı artış göstererek 1984 yılında %66,3 seviyelerine ulaşmıştır. İstikrar kararları sonrası dış ticaret açığında da azalmalar olduğu görülmektedir. 24 Ocak 1980 kararlarının ihracatın ithalatı karşılama oranının ve dış ticaret açığının azaltılması açısından başarılı olduğu söylenebilir.

İstikrar Programı uygulamaya konulduktan sonra dış ticaret açığını kapatmaya yönelik yüksek oranlı devalüasyon yapılmıştır. Yapılan devalüasyonlar sonucunda dış ticarete hedefler daha kolay gerçekleşmiştir. Ayrıca programın uygulanmasıyla ekonomi bir büyüme ve canlanma dönemine girdiği söylenebilir (Karagöz ve Ergün, 2010, s. 171).

24 Ocak 1980 kararları, ihracata dönük sanayileşme stratejisiyle dışa açık bir ekonomi haline gelmeyi, enflasyonu sıkı para politikasıyla düşürmeyi ve borçlanmayla dış ödemeler bilançosu açıklarının kapatılmasını amaçlamaktadır (Fidan, 2009, s. 504).

Türkiye’de 1980 sonrası uygulanan ihracata dönük sanayileşme stratejisi, Türkiye ekonomisi açısından önemli bir yapısal dönüşüm olarak kabul edilmektedir. Çünkü ülkemiz uzun yıllardır ulaşmaya çalıştığı sanayileşme sürecini ihraç ikameci sanayileşmeyle gerçekleştirmiştir (Telli, 2015, s. 32).

24 Ocak 1980 Kararları liberalizmin ekonomideki yerini sağlamlaştırdı denilebilir. Bu dönemde ortaya çıkan Banker Krizi ve bazı sorunlara rağmen Türkiye ekonomisi hızlı bir şekilde liberalleşmeye devam etmiş, diğer taraftan o günden bugüne devlette büyümüştür. Bu liberalleşme döneminde özel sektörün gelirlerden yüksek pay alması beklenirken tam tersi devletin payı artış göstermiştir. Bundan dolayı tasarruflar azalmıştır (Alpay ve Alkin, 2020, s. 162).

24 Ocak 1980 istikrar kararlarıyla dış ticaret, döviz kuru, yabancı sermaye ve faiz politikalarında önemli değişiklikler yapılmıştır. Yabancı sermaye girişlerine kolaylıklar sağlanmış, günlük kur uygulamasına geçilmiş, ithalat kısmen serbestleştirilmiştir. İstikrar Programının uygulama sonuçları, ilk yıllarda başarılı olsa da sonraki yıllarda yerini tekrardan krizlere bırakmıştır (Fırat, 2009, s. 504).

5 Nisan 1994 kararları

1990’lı yıllar, önceki on yılda kurulan ekonomik kurumların büyüdüğü bir dönem olmasına rağmen, Türkiye ekonomisi yüksek ve kronik enflasyonla, dengesiz büyümeyle mücadele etmiştir. Bu dönemde özellikle Türkiye’nin kamu maliyesi çeşitli bunalımlarla karşılaşmıştır. Bu bunalımlar, kamu kurumlarının açıklarından kaynaklanmıştır. Başlangıçta bu açıkların seviyesi kabul edilebilir düzeydeyken, zamanla sürdürülemez bir boyuta ulaşmıştır. Açıkların artması, kamu borçlanma gereksinimini artırmış ve bu da para ve sermaye piyasaları üzerindeki finansal baskıyı artırmıştır. Finansal baskının artmasıyla birlikte, yurtiçi tasarrufların büyük bir kısmı kamu açıklarını finanse etmek için kullanılmıştır. Bu süreç, kamu açıklarının ve borçlarının sürdürülemez bir düzeye ulaşmasına yol açmıştır. (Gaytancıoğlu, 2010, s. 142).

1980’de başlayan ve 1989’da sermaye hareketlerinin tam anlamıyla liberalleşmesiyle devam eden süreçte Türkiye ekonomisi uluslararası piyasalarla entegre olmuştur. 1990-1993 döneminde, kamu borçlanma ihtiyacı büyük ölçüde iç piyasadan karşılanmış ve bu durum reel faizlerin yükselmesine neden olmuştur. 1994 yılında, kamu iç borçlanma krizi olarak patlak veren bir ekonomik krize girilmiştir. Bu kriz, 5 Nisan Kararları olarak adlandırılan istikrar önlemleriyle aşılmıştır. Fakat istikrar sürecinde yapılması gerekenler yerine getirilmediği için enflasyonun

önlenmesinde ve sürdürülebilir bir büyüme açısından kalıcı bir başarı elde edilememiştir (Güney, 2006, s. 36).

5 Nisan Kararları, hızla değişen ve hareket eden kısa vadeli uluslararası sermaye hareketlerinin dikkatle izlenmesi ve Türkiye ekonomisi açısından denetlenmesi için ince ayar politikalarına dönük tedbirler içermektedir (Köse, 2002, s. 119).

5 Nisan 1994 Kararları, kısa vadede enflasyonu düşürmeyi, döviz kurlarında istikrarı sağlamayı ve orta vadede ise yüksek kamu açığı ve dış açık gibi sorunlara çözüm getirerek mali piyasalarda istikrar sağlamayı amaçlamaktadır. Bu sayede uzun vadede sürdürülebilir bir büyümeyi hedeflemektedir (Akdoğan, 2012, s. 196).

İstikrar Programı'nın ilk aylarındaki olumlu performans, uzun vadede sürdürülebilir bir şekilde devam etmemiştir. Programın başarısı için öngörülen sosyal ve yapısal reformlar istenilen düzeyde gerçekleştirilememiş, mali disiplin sağlanamamış ve bütçe açıkları artış göstermiştir. (Karaçor ve Alptekin, 2006, s. 312)

5 Nisan 1994 tarihli istikrar kararlarının amaçlarından biri olan enflasyonist baskıyı azaltmak ve ekonomik istikrarı sağlamak hedefi gerçekleştirilememiştir. 1994 yılı enflasyon oranları Cumhuriyet tarihinde rekor seviyelere ulaşmıştır. (Turan, 2011, s. 68). Tablo 3'te Türkiye'nin 1990-1997 yılları makroekonomik göstergeleri yer almaktadır.

Tablo 3 Türkiye'nin Makroekonomik Göstergeleri (1990-1997)

Yıllar	Enflasyon Oranı (%)	Büyüme Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Dış Ticaret Dengesi (Bin ABD \$)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
1990	60.4	9.4	8.0	-9 342 838	58,1
1991	71.1	0.3	8.2	-7 453 552	64,6
1992	66.0	6.4	8.5	-8 156 426	64,3
1993	71.4	8.1	8.9	-14 083 303	52,1
1994	125.5	-6.1	8.5	-5 164 147	77,8
1995	76.0	8.0	7.6	-14 071 970	60,6
1996	79,8	7.1	6,6	-20 402 178	53,2
1997	99,1	8.3	6,8	-22 297 649	54,1

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden derlenmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde 1990 yılında %64 olan enflasyon oranının 1994 yılında %125,5'e kadar yükseldiği görülmektedir. İstikrar kararları sonrası enflasyon geçici olarak düşmesine rağmen sonraki yıllarda tekrar artış göstermiş ve 1997 yılında %100'e yaklaşmıştır. Ayrıca 5 Nisan 1994 istikrar kararlarından sonra dış ticaret açığı azalma yerine artma eğilimine girdiği görülmektedir. 1994 yılında %8,5 olan işsizlik oranının 1997 yılında %6,8 seviyesine gerilemesi istikrar kararlarının olumlu yansıması olarak değerlendirilebilir.

1994 Nisan'ında başlatılan İstikrar Programı'nın uygulama sonuçları beklenen düzeyde olmamıştır. Hükümet, istikrar kararlarını uygulamada kararlı olamamış, içeride anlaşmazlıklar yaşamış veya yeterli destek bulamamıştır. Program kapsamında belirlenen harcamaları kısıtlama önlemleri tam olarak gerçekleştirilememiştir. Ayrıca, lojman ve dinlenme tesislerinin satışı konusunda beklenen ilerleme kaydedilememiştir (Turan, 2011, s. 66).

1995 yılından itibaren ithalat talebindeki artış, dış ticaret açığının artmasına neden olmuştur. Faiz ve enflasyon oranları son yıllarda rekor seviyelere ulaşmıştır. Kısa vadeli sermaye girişleri, TL'nin yabancı paralar karşısında değer kazanmasına yol açmış ve kur riski kontrol altına alınamamıştır. 1990'lardan sonra sıklıkla yaşanan krizlere karşı geliştirilen istikrar politikaları beklenen başarıyı sağlayamamış ve planlanan yapısal reformlar gerçekleştirilememiştir (Fırat, 2009, s. 508). Fiyat istikrarı sağlanamamış ve halk enflasyonla yaşamaya alışmıştır.

İstikrar programlarının karşılaştırılması

Geçmiş dönemde, 1958 istikrar programı gibi birçok program uygulanmıştır. Bu programların belirgin bir özelliği, şiddetli bir devalüasyon ile başlamalarıdır. Cari işlemler açıkları ilk başta geçici olarak daralmış gibi gözükse de bir süre sonra tekrar genişlemeye başlamış, içeride artan fiyatlar nedeniyle dış rekabet üstünlüğü kaybolmuştur. Her kriz ve sonrasında gelen istikrar paketi, servet ile kaynakların el değiştirmesine neden olmuştur (Alpay ve Alkin, 2020, s. 113).

Makro ekonomik göstergeler 24 Ocak ve 5 Nisan öncesinde benzer dengesizlikler içermektedir. Fakat 1980'de reel sektörde üretim girdilerinin yurtdışından sağlanmasındaki sorunlara bağlı olarak ortaya çıkan bunalım ile 5 Nisan 1994'te finans sektöründe yaşanan kriz arasında önemli farklılıklar vardır. 1980'deki krizin aksine, 1994'teki krizde para piyasalarında aşırı likidite ve aşırı değerlenme sorunları TL'nin değerinin düşürüleceği beklentisine yol açtı, bu da 5 Nisan 1994 Kararlarının alınmasına neden olmuştur (Köse, 2002, s. 119).

24 Ocak 1980 istikrar programını diğerlerinden ayıran temel fark serbest piyasa ekonomisinin benimsenmesidir (Doruk ve Yavuz 2018, s. 2244). Bu program aynı zamanda sanayi politikalarının değiştirilmesiyle ekonomik yapının temel bir değişimini öngören bir yapısal dönüşüm programıdır (Köse, 2002, s. 121).

Türkiye'de 4 Ağustos 1958, 10 Ağustos 1970, 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 tarihlerinde uygulamaya konulan bütün istikrar programları dış açıkların kapatılmasında başarılı olamamıştır. Uygulamaya konulan programların tamamında devalüasyon, sıkı para politikası ve KİT ürünleri fiyatlarının ayarlanması programların temel mali araçlarıdır. 24 Ocak 1980 İstikrar Programı hariç diğer programlarda yapısal dönüşümü gerçekleştirecek politikalar yer verilmemiştir (Vural, 2000, s. 199). 1980 sonrası Türkiye ekonomisinde gerçekleşen yapısal dönüşümde istikrar politikalarının önemli bir rolü vardır (Doruk ve Yavuz, 2018, s. 2258).

5 Nisan kararları daha önceki istikrar kararlarından farklı bir ekonomik ortamda alınmıştır. 1980 öncesi dönemde Türkiye ekonomisinde mal ve emek piyasasının dışında para piyasası, döviz piyasası ve sermaye piyasası gibi piyasalar tam olarak mevcut değildi. Bu piyasalar 24 Ocak kararları sonrası Türkiye'de gelişmeye başladığı söylenebilir. Ayrıca mal piyasasının büyük bir kısmı da kamunun kontrolü altındaydı. 24 Ocak kararlarını takip eden süreçte, önce mal piyasası ve para piyasasına serbestlik getirilmiş, daha sonra ise Türk parasının korunması hakkındaki kanun kaldırılarak kısa vadeli döviz piyasası oluşturulmuştur. Başka bir ifadeyle, 1980'lerin sonlarında Türkiye'de finansal liberalleşme hız kazanmıştır. Dolayısıyla, 5 Nisan 1994 kararlarını diğerlerinden ayıran temel özellik, mal piyasasıyla birlikte para ve döviz piyasasının da oldukça serbest bir şekilde işlemesi olmuştur (Turan, 2011, s. 64).

Sonuç ve öneriler

Kalkınma yolunda olan gelişmekte olan ülkeler bazı dönemler ekonomik krizlerle karşı karşıya kalmışlar ve ekonomik istikrarsızlığı gidermek amacıyla bir kısım istikrar politikaları uygulamışlardır.

Türkiye'de 1950 yılından itibaren birçok ekonomik kriz yaşanmış ve ekonomiyi istikrara kavuşturmak amacıyla istikrar programları uygulanmıştır. Türkiye'de uygulanan istikrar programlarının sonuçları, genellikle ekonomik istikrar ve ekonomik büyüme üzerindeki etkileriyle ölçülmektedir.

İstikrar programlarının ana hedeflerinden biri genellikle enflasyonun kontrol altına alınmasıdır. Bu programlar, enflasyonu düşürmek veya sınırlamak için para ve maliye politikalarının birlikte kullanılmasını içermektedir.

İstikrar programlarının etkisi sadece fiyat istikrarıyla sınırlı değildir. Aynı zamanda ekonomik büyümeyi teşvik etmeye ve istihdamı artırmaya da yöneliktir. Başarılı bir istikrar programı,

genellikle ekonominin büyümesine ve işsizlik oranlarının azalmasına katkıda bulunmalıdır. İstikrar programlarının bir diğer önemli hedefi, dış ticaret dengesini sağlamaktır.

Yapılan çalışma sonucu istikrar programlarının, yapılan devalüasyonlar ile cari işlemler açığını geçici olarak azalttığı, uzun dönemde ekonomik büyüme üzerinde başarılı olduğu, enflasyonu önleme konusunda ise başarısız olduğu görülmüştür.

Türkiye’de uygulanan istikrar programları genel olarak değerlendirildiğinde, ekonomik istikrarsızlığa yol açan nedenler ve alınması gereken önlemlerin tespit edilmesinde başarılı olduğu, istikrar programının taviz vermeden ve zamanında uygulanmasında ise başarısız olduğu görülmektedir. Dolayısıyla önceki krizlerden ders çıkarıldığında ve istikrar programlarının zamanında uygulandığında başarı şansının yükseldiği söylenebilir.

Ekonomik krizlerden çıkarılması gereken temel derslerin başında, ekonomik verilerin düzenli ve dikkatli bir şekilde izlenmesi gelir. Ortaya çıkacak riskler erken tespit edilmeli ve sorunlar büyümeden gerekli önlemler alınmalıdır. Ayrıca kamu harcamaları kontrollü bir biçimde yönetilmeli, borçlanma düzeyi sürdürülebilir sınırlar içinde tutulmalıdır. Ekonominin sağlıklı işleyebilmesi için kayıt dışı faaliyetlerle etkin biçimde mücadele edilmelidir. Şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkesine bağlı kalınarak ekonomik aktörlerin güveni kazanılmalıdır.

İstikrar politikalarının etkili olabilmesi için doğru zamanda uygulanmaları büyük önem taşır. Uygulamaların gecikmesi veya tutarsız biçimde yürütülmesi, programın başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olabilir. Kriz yaşanmadan önce yapılacak erken müdahaleler, sorunların derinleşmesini engelleyebilir. Kriz anında ise toplumda güveni yeniden tesis etmek amacıyla hızlı, kararlı ve doğru adımlar atılmalı, kamuoyuna açık ve net bilgi sunulmalıdır. Kriz sonrasında ise toparlanma sürecini destekleyecek uzun vadeli yapısal reformlar devreye sokulmalıdır.

Uygulanan politikalar, istikrarlı bir büyümeyi teşvik etmek için önemlidir. Ancak her ülkenin kendine özgü koşulları ve ihtiyaçları olduğu için, politika yapıcılar bu politikaları uygularken dikkatli bir şekilde değerlendirme yaparak uygun stratejileri belirlemeli ve bu politikaları kararlılıkla uygulamalıdır. İstikrar programlarının başarısı, uygulanacak politikaların doğru tespit edilmesine, ekonomik ve siyasi koşullara, küresel ekonomik gelişmelere ve diğer faktörlere bağlı olduğu söylenebilir.

Çıkar çatışması beyanı

“Türkiye’de uygulanan istikrar programlarının ekonomik açıdan değerlendirilmesi” başlıklı makalemin herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

- Akdoğu, S. K. (2012). Türkiye’de Mali Serbestleşme Süreci ve Krizlerin Kısa Bir Özeti. [The Financial Liberalization Process and a Brief Summary of Crises in Turkey]. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 189–208.
- Alpay, Y., & Alkin, E. (2020). *Olaylarla Türkiye Ekonomisi* [Turkish Economy Through Events]. İstanbul: Hümanist Kitap Yayıncılık.
- Alptekin, V. (2009). IMF İstikrar Politikalarının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri (1980–2004). [Effects of IMF Stabilization Policies on the Turkish Economy (1980–2004)]. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(17), 468–490.
- Altaşlı, Y. A., & Işık, M. (2017). Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Krizlerin İstihdam Üzerine Etkileri (1980–2013). [Effects of Economic Crises on Employment in Turkey (1980–2013)]. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), 567–585.
- Bildirici, S. S., & Aytekin, B. (2015). Türkiye’de Siyasal Kültür-Makroekonomi Politikaları Etkileşimi: İstikrar Programlarının Ortaya Çıkması. [Interaction Between Political Culture and Macroeconomic Policies in Turkey: The Emergence of Stabilization Programs]. *The Journal of Academic Social Science*, 3(18), 435–448.

- Darıcan, M. F. (2013). Ekonomik Krizler ve Türkiye. [Economic Crises and Turkey]. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 5(17), 39–46.
- Demircan, E., & Ener, M. (2003). IMF'nin Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye'de Uygulanan İstikrar Programları Üzerine Etkileri. [The Effects of IMF Stabilization Programs in Developing Countries and Turkey]. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1–2), 83–102.
- Doruk, Ö. T., & Yavuz, H. B. (2018). 1980'den sonra Türkiye'de Uygulanan İstikrar Politikalarının Ekonomik Büyümeye Etkisi. [The Impact of Post-1980 Stabilization Policies on Economic Growth in Turkey]. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(15), 2237–2265. <https://doi.org/10.26466/opus.441770>
- Engin, İ. (2022). 1980 Sonrası Dönemde Türkiye'de Uygulanan Ortodoks İstikrar Programları: 24 Ocak ve 5 Nisan Kararları. [Orthodox Stabilization Programs in Turkey After 1980: January 24 and April 5 Decisions]. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1173–1193. <https://doi.org/10.25295/fsecon.1100268>
- Fırat, E. (2009). Türkiye'de 1980 Sonrası Yaşanan Üç Büyük Kriz ve Sonuçlarının Ekonomi-Politiği. [Three Major Crises After 1980 in Turkey and Their Political Economy Outcomes]. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(17), 501–524.
- Gaytancıoğlu, S. (2010). Rasyonel Beklentiler Teorisi Çerçevesinde Türkiye'de 1994 Krizi. [1994 Crisis in Turkey Within the Framework of Rational Expectations Theory]. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 139–146.
- Gündüz, A. Y. (1999). Türkiye Ekonomisindeki Yapısal Değişiklikler ve 1980 Sonrası Uygulanan İstikrar Politikaları. [Structural Changes in the Turkish Economy and Stabilization Policies Implemented After 1980]. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (15), 277–288.
- Güney, P. Ö. (2006). İstikrar Politikaları, Hedefleme Stratejileri ve Türkiye Örneği. [Stabilization Policies, Targeting Strategies and the Case of Turkey]. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 21–44.
- İnan, M. (2019). IMF İstikrar Politikaları ve Stand-By Anlaşmalarını Gerekli Kılan Nedenler Açısından Türkiye IMF İlişkileri. [Turkey-IMF Relations in Terms of IMF Stabilization Policies and the Reasons Necessitating Stand-By Agreements]. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 591–640. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.519417>
- Karabıyık, İ., & Uçar, M. (2010). Türkiye'de 1980 Sonrası Uygulanan IMF Destekli İstikrar Programlarının Ekonomik Açısından Değerlendirilmesi. [Economic Evaluation of IMF-Supported Stabilization Programs Implemented in Turkey After 1980]. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(2), 37–58.
- Karagöz, Y., & Ergün, Y. (2010). Türkiye'de Ekonomik İstikrarsızlığın Kaynakları: Ekonometrik Bir Değerlendirme. [Sources of Economic Instability in Turkey: An Econometric Evaluation]. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 169–185.
- Karaçor, Z., & Alptekin, V. (2006). 1980 Sonrası İstikrar Politikaları Işığında Türkiye Ekonomisinin Trend Analizi Yardımıyla Değerlendirilmesi. [Evaluation of the Turkish Economy Using Trend Analysis in Light of Post-1980 Stabilization Policies]. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 306–342.
- Köse, S. (2002). 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programlarının Karşılaştırılması. [Comparison of the January 24, 1980 and April 5, 1994 Stabilization Programs]. *Planlama Dergisi*, Özel Sayı, 119–128.
- Takım, A. (2012). Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları. [Economic Policies Implemented During the Democrat Party Period and Their Results]. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(2), 157–187. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002251
- Telli, R. (2015). *Türkiye Ekonomisi ve Avrupa Birliği* [The Turkish Economy and the European Union]. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Turan, Z. (2011). Dünyadaki ve Türkiye'deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi. [Causes of Crises in the World and in Turkey and Their Impact on Economic Development]. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 56–80.
- TÜİK. (2010). *İstatistik Göstergeler 1923–2009* [Statistical Indicators 1923–2009]. Yayın No: 3493, ISSN: 1300–0535.
- TÜİK. (2019). *Yıllara Göre Dış Ticaret, 1923–2019 (Özel Ticaret Sistemi)* [Foreign Trade by Years, 1923–2019 (Special Trade System)]. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=dis-ticaret-104&dil=1>

- Vural, İ. Y. (2000). Türkiye’de Uluslararası Para Fonu Destekli İstikrar Programları. [IMF-Supported Stabilization Programs in Turkey]. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 185–200.
- Yazıcıoğlu, Y. (2014). *Türkiye ekonomisi* [Turkish Economy]. Ankara: Detay Yayıncılık.